E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

MAHALLIY BUDJETLARNING DAROMADLAR BAZASINI KENGAYTIRISH ZAXIRALARINI ANIQLASH ISHLARINI TASHKIL ETISH

Sa'dullayev Bobur Muhiddin og'li
O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

Annotatsiya: Maqolada mahalliy budjetlar daromad salohiyatini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning umumiy tizimidagi o‘rni va ahamiyati ko‘rib chiqiladi, mahalliy budjetlarning daromad salohiyatining mohiyati keng va tor ma’noda ochib beriladi, budjetni shakllantirish va ulardan foydalanish mexanizmi o‘rganiladi. mahalliy budjetlarning daromad salohiyati va uning elementlari, ushbu konsepsiyani uning tarkibiy elementi - “mahalliy budjetning soliq salohiyati” misolida miqdoriy va sifat jihatidan ifodalash.
Kalit so‘zlar: Mahalliy budjet, potensial, mahalliy budjetning daromad salohiyati, mahalliy budjet daromadlari tarkibi, mahalliy budjetning soliq salohiyati**.**

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi budjet tizimini isloh qilish va modernizatsiya qilishning yangi bosqichi uning daromad salohiyatini mustahkamlash mahalliy budjetining daromadi, bazasi barqarorligini ta’minlash va ularning daromadlari uchun shart-sharoit yaratishning yangi omillarini tanlashga yondashuvni qayta ko‘rib chiqish zarurligini oldindan belgilab berdi. Iqtisodiy o‘zgarishlar sharoitida o‘rta muddatli istiqbolga mo‘ljallangan davlat moliya siyosatining ustuvor yo‘nalishlarini hisobga olgan holda, hududiy birliklar budjetlari daromadlari va xarajatlari tuzilmasini takomillashtirish alohida ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR SHARHI

Mahalliy budjetlar nazariyasi va amaliyotini rivojlantirishga N.Afanasev, S.Blankart, J. Byukenan, A.Vagner, T.Grisyuk, L.Drobozina kabi rus va xorijiy olimlarning hissasi katta bo‘ldi [1].

Y.A.Vlasovaning so‘zlariga ko‘ra, “Mahalliy budjetlarning rentabellik salohiyati davlat-xususiy sheriklikni yanada faolroq amalga oshirishni, soliq imtiyozlarini joriy etish va byurokratik tartib-taomillarni tezlashtirish va soddalashtirish, samarasiz xarajatlar ulushini kamaytirish va tadbirkorlikni imkon qadar osonlashtirishni taqozo etadi. Unumdorlarini shakllantirish, bu esa hududning budjet siyosati samaradorligini oshirishga olib keladi. Mahalliy budjetlarning daromad salohiyatini oshirishning kompleks yechimi endilikda uzoq muddatda butun mintaqa iqtisodiyoti uchun kuchli ijobiy samaraga olib keladi” [2].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Iqtisodiy o‘zgarishlarning hozirgi bosqichida hududlarni samarali rivojlantirishga va budjet tizimining subsidiyalilik tamoyilini amalga oshirishning sifat darajasini kuchaytirishga qaratilgan budjetlararo munosabatlar sohasida budjet siyosatini shakllantirish maqsadga muvofiqdir.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida” 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son va “Mahalliy budjetlarni shakllantirishda joylardagi davlat hokimiyati organlarining vakolatlarini kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2017-yil 7- iyundagi PF-5075-son farmonlarini ijro etish yuzasidan, shuningdek mahalliy budjetlarning daromadlar bazasini kengaytirish va yangi ijtimoiy loyihalarni amalga oshirish uchun qo‘shimcha mablag‘larni jalb qilish maqsadida Vazirlar Mahkamasining qarori diqqatga sazovor: Unga ko`ra moliya organlari va davlat soliq xizmati organlari, shuningdek mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarining O‘zbekiston Respublikasi Davlat budjetiga tushumlarni ko‘paytirishga va soliq solinadigan bazani kengaytirishga yo‘naltirilgan ishlarini takomillashtirish borasidagi faoliyatini tartibga solish va o‘zaro hamkorlik qilish tartibi belgilangan; Tumanlar (shaharlar) moliya bo‘limlari xodimlari tomonidan O‘zbekiston Respublikasi Davlat budjeti daromadlar parametrlarining so‘zsiz bajarilishini ta’minlash va mahalliy budjetlarning daromadlar bazasini kengaytirish chora-

tadbirlari ishlab chiqilgan,

Bularning barchasi mahalliy budjetlarning daromad qismini shakllantirishga yondashuvlarni takomillashtirish, hududiy hamjamiyatlar hajmini optimallashtirish, budjet tizimining barcha darajalarida rejalashtirishning dasturiy-maqsadli usulini joriy etishni taqozo etadi. Budjetlararo munosabatlar mexanizmini qo‘llash [2]:

- mahalliy budjetlarni rejalashtirish, shakllantirish va ijro etishda o‘zini o‘zi boshqarish organlarining mustaqilligini ta’minlaydi;
- mahalliy davlat hokimiyati organlarining o‘z va ularga berilgan vakolatlarini amalga oshirish uchun javobgarligini tegishli ravishda belgilaydi.
- Mahalliy budjetlarning daromad salohiyatini shakllantirish va ulardan foydalanish mexanizmi o‘zining eng umumiy ko‘rinishida quyidagilarni o‘z ichiga oladi:
- potensialni shakllantirish va amalga oshirish asosida amalga oshiriladigan tamoyillar majmui - mintaqaning xususiyatlarini, salohiyatni shakllantirish va boshqarish jarayonining uzluksizligini hisobga olgan holda tizimli yondashuv;
- o‘zini-o‘zi ta’minlash, salohiyat elementlarini o‘zaro bog‘lash, moliyaviy munosabatlarni takomillashtirish, moliyaviy resurslarni to‘plash va ulardan foydalanish, resurslar va salohiyatni shakllantirish va ulardan foydalanish jarayonlarining shaffofligi, resurslarni shakllantirish sohasida davlat- xususiy sheriklik, mumkin bo‘lgan imkoniyatlarni minimallashtirish. xavflar va boshqalar;
- moliyaviy vositalar to‘plami - kreditlar, qarzlar, obligatsiyalar, soliqlar va boshqalar;
- baholashning moliyaviy usullari majmuasi - koeffitsientlarni hisoblash, omil tahlili, baholash, me’yoriy, og‘ishlarni tahlil qilish va boshqalar [3].

XULOSA VA MUNOZARA

Mahalliy budjetlarni budjetni tartibga solish tizimida shakllantirish davlatning moliyaviy-iqtisodiy siyosatini amalga oshirishning muhim vositasi, budjetlararo munosabatlarning yaxlit mexanizmi, ma’muriy-hududiy birliklarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy dastagi hisoblanadi. Mahalliy budjetlarni shakllantirish sohasidagi budjet siyosati quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- daromadlarni safarbar qilish, ularni taqsimlash va ishlatish;
- davlat budjeti resurslarini mutanosib boshqarish jarayonida hududiy va munitsipal davlat mablag‘larini moliyaviy tenglashtirishni ta’minlash.

Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini budjetlararo tartibga solish vositalari orasida quyidagilar hal qiluvchi rol o‘ynaydi [4]:

- budjet ta’minotining moliyaviy standartlari; ularga tuzatish koeffitsientlari;
- tegishli budjetning nisbiy soliq qobiliyati indeksi; tekislash omili;
- mahalliy budjet daromadlari savatining taxminiy hajmi.

Moliyaviy kliring ierarxik, dinamik tizimdir. Budjetlararo munosabatlar tizimining sifat darajasini oshirish davlat va mahalliy davlat hokimiyati organlari o‘rtasidagi funksiya va vakolatlarni taqsimlash milliy va hududiy manfaatlarni muvozanatlash asosida takomillashtirilgan taqdirda mumkin. Xarajatlar va daromadlar vakolatlarini farqlash ilmiy asoslangan tamoyillarga asoslanishi kerak. Mahalliy budjetlar uchun budjetlararo transfertlarni taqsimlash mexanizmini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. Xazratkulova L.N. O‘zbekiston respublikasida budjetlararo munosabatlarni takomillashtirish 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent – 2020.

2. Vlasova Yu.A., Abramova A.I. Kaluga viloyati misolida Rossiyada mintaqaviy byudjetlarning daromad salohiyatini mustahkamlash muammolari // Ijodiy iqtisodiyot. (№ 10 / 2015), 34-39-betlar.

3. Камалова, М. Н. (2022). ФОРМЫ, МЕТОДЫ И СРЕДСТВА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА И ПОВЫШЕНИЯ СТАТУСА УЧИТЕЛЯ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ РЕСПУБЛИКИ.

4. Мухитдинова, М. С., & Камалова, М. Н. (2020). Развитие педагогических инноваций в Узбекистане. *Наука и образование сегодня*, (6-1 (53)), 67-69.

5. Камалова, М. (2020). Наука и образование сегодня№ 6 РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ. *Архив научных исследований*, (26).

6. Камалова, М. (2020). Наука и образование сегодня№ 4 РОЛЬ СОВРЕМЕННОГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ СТАНОВЛЕНИИ МОЛОДЁЖИ. *Архив научных исследований*, (26).

7. Sadullaeva, A. (2022). “TERBENBES” ROMANÍNDA ‘MUHABBAT’TÚSINIGI. *Science and innovation*, *1*(B8), 1957-1961.

8. Nizamaddinovna, S. A. (2022). Verbalization of the concept “love/muhabbat” in the proverbs of English and Karakalpak languages. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, *12*(4), 138-141.

9. Садулаева, А. (2022). Til va madaniyatning lingvomadaniy aloqalari. *Развитие лингвистики и литературоведения и образовательных технологий в эпоху глобализации*, *1*(1), 62-64.

10. Kadirovna, A. D. (2021). Vocabulary problem in non-philological institutions. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, *11*(1), 160-162.

11. Kadirovna, A. D. (2021, February). LEARNING STRATEGIES FOR MODERN PEDAGOGY. In *E-Conference Globe* (pp. 126-129).

12. Кенжаев, С. (2022). Амир Темур ва Хитой дипломатик муносабатларининг объектив ва субъектив омиллари. *Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot*, *1*(26), 130-135.

13. Kenjaev, S. (2022). THE IMPORTANCE OF THE NORTHERN AND SOUTHERN NETWORK OF THE GREAT SILK ROAD IN AMIR TEMUR'S RELATIONS WITH CHINA. *Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot*, *1*(28), 84-86.

14. Kenjayev, S. (2022). Sardor Kenjayev ХИТОЙ САРИ ЮРИШГА ТАЙЁРГАРЛИК ЖАРАЁНЛАРИ ЁХУД АМИР ТЕМУР ҲАЁТИНИНГ СЎНГГИ КУНЛАРИ. *Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti jurnali*, *2*(2).

15. Артыкбаева, З. А. (2015). Методика обучения решению геометрических задач. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, (2-2), 59-63.

16. Хайдарова, О. К. (2021). НАУКА И МИР. *НАУКА И МИР Учредители: Издательство Научное обозрение*, *2*(4), 52-54.

17. Хайдарова, О. К., & Бокиев, Б. У. (2016). Педагогический опыт преподавателя на современном этапе. *Молодой ученый*, (11), 1572-1574.

18. Гаппарова, Т. Г., & Хайдарова, О. К. (2013). ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБЩЕНИЕ КАК ЦЕНТРАЛЬНОЕ ЗВЕНО В ТВОРЧЕСТВЕ УЧИТЕЛЯ. *SCIENCE AND WORLD*, 47.